

מטרת ביקורה של מלכת שבא אצל שלמה

מאת

ישראל בן-שם

לכאורה המטרה ברורה: "ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה לשם ה' ותבא לנסתו בחידות"¹. משהו ברוח זו כבר נאמר על שלמה: "ויבאו מכל העמים לשמע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו"². ועוד. "וכל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמע את חכמתו אשר נתן אלהים בלבו"³. ואולם כאשר שני אישי מדינה נפגשים מותר לחשוב שנוסף על הנמוק שפורסם ברבים יש גם נושא מדיני ושהמחמאות של מלכת שבא לשלמה באות רק כדי לכסות על משהו.

נבחון תחילה מה היו המתנות שנתנה המלכה לשלמה:

(א) מאה ועשרים ככר זהב.

(ב) ובשמים הרבה מאד; לא בא כבשם ההוא עוד לרוב.

(ג) ואבן יקרה.

(א) אם ננקט בשיטת המידות והמשקלות שהיתה רווחת במצרים ובערי סוריה נמצא שהככר הוא 32.82 ק"ג ומשקל 120 ככר זהב שקבל המלך היה = 3938,4 ק"ג.

(ב) אין הכתוב מציין את כמות הבשמים, נאמר רק "גמלים גשאים בשמים..." בימי קדם שמשו הבשמים גם כתרופות וכתבלינים ובמסחר הבין לאומי נחשבו כסחורה יקרה מאד, וכדי להדגיש את חשיבותה של מתנה זו מוסיף הכתוב: "ולא בא כבשם הזה לרוב".

(ג) על הסוג השלישי של המתנות — על "אבן יקרה" אין לנו כל פרטים שלפיהם נוכל להעריך את ערכה של המתנה. נוכל רק להניח שאף היא היתה בסדר גודל כמו השתים הקודמות.

מתעוררת השאלה — למה שפע זה של מתנות? האם רק בזכות שיחת-רעים על החכמה?

לפי הכלל של חז"ל על "סמיכות פרשיות" נראה לנו שיש קשר בין הסיפור על המתנות (פסוקים א—י) לבין הסיפור שקדם לו על חלקו של שלמה במסע בים לתרשיש (ט', כו—כח);

1 מל"א י', א.

2 שם ה', יד.

3 שם י', כד.

"ואני עשה המלך שלמה בעציון גבר ...

"וישלח חירם באני את עבדיו אנשי אניות ידעי הים עם עבדי שלמה
 "ויבאו אופירה ויקחו משם זהב ארבע מאות ועשרים ככר ויבאו אל המלך
 שלמה".

כלומר — נפתח נתיביים חדש למזרח הרחוק, משותף לשלמה ולחירם, לישראל ולצור. עד כה היה נתיב כזה רק למצרים. לארצות המערב — לערי סוריה ופיניקיה היו הסחורות מועברות על גבי גמלים בדרך המדבר לסלע אדום ומשם דרך מדבר הנגב לירושלים ולערי החוף הפיניקיות או דרך עבה"י לדמשק והלאה. הכל בדרכי היבשה ועל גבי גמלים.

נוצר שהענף הכלכלי היסודי של שבטי ערב היה ההובלה על גבי גמלים ופתיחת דרך ימית להובלת הסחורות מהודו ומדרום ערב פגעה קשה בבני המדבר ועלולה היתה ליטול מהם את פרנסתם העיקרית. וזהו שהאיץ את מלכת שבא לבקר אצל שלמה ולדון כיצד למנוע סכנה זו שנשקפה לבני עמה.

תוך עיון בכתובים נוכל לעקוב אחרי השתלשלות המאורעות :

כבר הזכרנו את מתנתה של מלכת שבא לשלמה במזומנים : מאה ועשרים ככר זהב. בדיוק סכום זה אנו מוצאים בפרק הקודם (ט' / יד) : וישלח חירם למלך מאה ועשרים ככר זהב. לפני כן מדובר על החוב שחב שלמה לחירם בקשר לעסקי הבניה שלו. שלמה ביקש לפרוע את החוב בקרקע, ב"עשרים עיר בארץ הגליל". צורה זו של פרעון החוב לא מצאה חן בעיני חירם, ותמוה הדבר, שהרי חירם עשה עסק רע, למה הוסיף עוד סכום כסף כל כך גדול ?

אם נדלג על הפסוקים טו—כה, שהם ההסבר למעשי הבניה של שלמה, יהיה ההמשך של המור"מ בין שלמה לחירם בפסוקים כו—כח, כלומר בתאור ההסדר של נתיב מים מאילת לאופיר. מסתבר שהיוזמה להקמת האני בעציון גבר באה מצד חירם, אשר למרות שלא היה שבע רצון מהתשלום בעשרים עיר בארץ הגליל, ראה לנכון לשלם לשלמה סכום כסף גדול כדי לזכות באחיהו בים הדרומי ולפתח נתיב ימי למזרח הרחוק, שעד כה שלטו רק המצרים בסחר הימי עם אופיר, לפיניקים לא היתה כל דריסת רגל שם.

העיסקה היתה רצויה לשני הצדדים : לחירם — שנפתח לפניו עולם חדש לסחר הצרי, ולשלמה — שנהנה הנאה כפולה — קבל סכום כסף ושותפות בסחר הימי עם אופיר.

ואם נוכחנו שהעיסקה היא כל כך טובה — למה נשתהה הדבר ? מדוע לא עשה זאת דוד, שאף הוא היה קשור עם חירם, ומדוע נשתהה שלמה ועשה זאת רק בשנת העשרים וארבע למלכו ? * ההסבר הוא — חלופי השושלת במצרים, השושלת הכ"א, הידידותית לשלמה מוגרה ובשנת 945 עלתה לשלטון השושלת הכ"ב, בראשה

4 שלמה עלה על כסא המלוכה בשנת 970 לפנה"ס, בערך. בשנת הרביעית התחיל במפעלי הבניה ; תחילה בנה את ביהמ"ד (מל"א ו' / א) ואח"כ את ביתו ; הבניה נמשכה כ-20 שנה, עד 946, בערך. גם הקמת האני נמשכה זמן רב. לפיכך נראה שבקורה של מלכת שבא אצל שלמה המלך נערך בסוף העשור השלישי למלכו ואולי בראשית העשור הרביעי.

